

ԹՈՒՅԼ ՏԵՍՆՈՂ ԿՐՏՍԵՐ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐԻ ՏԵՍՈՂԱԿԱՆ ԸՆԿԱԼՄԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԱԿԱՐԴԱԿԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒՄ

Մ. Կ. Մարության

*Խաչապուր Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական
համալսարանի հատուկ մանկավարժության և հոգեբանության ամբիոնի դո-
ցենտ, մանկավարժական գիտությունների թեկնածու, հատուկ կրթության
ֆակուլտետի փոխդեկան*

**Հանգուցային բառեր և արտա-
հայտություններ.** թույլ տեսնող,
կրտսեր դպրոցական, տեսողական
ընկալում, հետազոտություն, փոր-
ձարկվողներ, հետազոտության ար-
դյունքներ, գույներ, թվեր, երկրաչա-
փական պատկերներ, համակազմ

Ինչպես հայտնի է, տեսողության
խանգարումները հանգեցնում են մի
շարք այնպիսի երկրորդային շեղում-
ների առաջացմանը, ինչպիսիք են
տարածական կոմնորոշման, շարժո-
ղական ոլորտի, տեսողական ընկալ-
ման և այլ խանգարումները [1,3,4 և
այլն]: Այդ պատճառով վերը նշված
ոլորտներում երեխաների զարգա-
ցածության մակարդակի ցուցանիշ-
ների ուսումնասիրումը, դրանց խան-
գարումների շտկման արդյունավետ
ուղիների որոնումը համարվում են
առավել արդիական ինչպես տիֆլո-
մանկավարժության, այնպես էլ հա-
տուկ մանկավարժության մեջ:

Տվյալ հետազոտությամբ մենք
ցանկանում էինք պարզել, թե ինչ-
պես են թույլ տեսնող երեխաները
տեսողության միջոցով ընկալում
տարբեր գույները, երկրաչափական
պատկերները և այլն:

Հետազոտությանը մասնակցել են
Երևանի Ն.Տիգրանյանի անվան տե-
սողության խանգարումներ ունեցող
երեխաների թիվ 14 հատուկ դպրոցի
առաջինից չորրորդ դասարանի 90
թույլ տեսնող երեխաներ. առաջին
դասարանից՝ 17, երկրորդից՝ 20, եր-
րորդից՝ 25, չորրորդից՝ 28: Տեսողա-
կան ընկալման գնահատման համար
կիրառվել են մեր կողմից մշակված
հատուկ թեստեր (գույներ, երկրաչա-
փական պատկերներ, առարկայա-
կան նկարներ և այլն):

Անցկացված հետազոտության
արդյունքները վկայում են, որ տեսո-
ղության խանգարումով երեխանե-
րը, մասնակցելով մի շարք փորձերի,
դրսևորեցին իրենց առաջարկվող
պատկերների տեսողական ընկալ-
ման բավականին ցածր հնարավո-
րություններ: Այսպես, I-IV դասարան-
ների 90 հետազոտվողներից միայն
41,5%-ը կարողացավ ճիշտ որոշել
հարյուր վանդականոց աղյուսակում
գույների, թվերի, եռանկյունների և
շրջանի կրկնման քանակը, այն դեպ-
քում, երբ մեծամասնությունը նշում
էր դրանց իրական թվից շատ կամ
քիչ քանակ:

Փորձարարական արդյունքների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ տեսողության խանգարումով երեխաները հարյուր վանդականոց աղյուսակում համեմատաբար հեշտությամբ էին որոշում գույները, քան թվերը կամ երկրաչափական պատկերները:

Այսպես, կարմիր և կանաչ գույների կրկնման քանակը 90 հետազոտվողներից ճիշտ են որոշել փորձարկվողների 48,9%-ը, այն դեպքում, երբ 1 և 5 թվերի, շրջանի, եռանկյան կրկնման քանակը՝ փորձարկվողների միայն 40,0% և 35,5%-ը: Հավանաբար վառ գույներն ավելի դյուրինությամբ են ընկալվում թույլ տեսող երեխաների կողմից, քան թվերը և երկրաչափական պատկերները:

Վերլուծելով փորձարարական հանձնարարությունների կատարման արդյունքներն ըստ տարիքի՝ դժվար չէ նկատել, որ դասարանից դասարան գույների, թվերի, տարբեր երկրաչափական մարմինների տեսողական ընկալումը փոխվում է անհամաչափ: Մի դեպքում այն աճում է հավասարաչափ, մյուս դեպքում՝ թռիչքաձև: Այդ հատկապես ակնառու է երևում առանձին կատարված հանձնարարությունների արդյունքների վերլուծության ժամանակ (Աղյուսակ 1):

Այսպես, աղյուսակ 1 -ից հետևում է, որ I-IV դասարանների թույլ տեսող երեխաները տեսողությամբ համեմատաբար լավ էին որոշում 100 վանդականոց աղյուսակում կարմիր գույնի կրկնման քանակը (53,3%), քան կանաչի (44,4%): Հավանաբար՝ կարմիր գույնի պայծառությունը տեսողության խանգարումով երեխա-

ներին թույլ է տալիս տեսողությամբ ավելի լավ ընկալել այն, քան կանաչինը: Այդ մասին նշում են նաև հենց իրենք՝ երեխաները:

Հետաքրքիր է նշել, որ I-IV դասարանների փորձարկվողներից 41,7%-ը, հարյուր վանդականոց աղյուսակում գույների քանակի որոշման ժամանակ սխալվելով, հաճախ նշում էր իրական թվից քիչ պատասխան: Հավանաբար, ձգտելով ավելի արագ կատարել հանձնարարությունը՝ տեսողության խանգարումով երեխաները բաց էին թողնում գույները:

Այսպես, աղյուսակ 1-ից հետևում է, որ I-IV դասարանների թույլ տեսող երեխաները տեսողությամբ՝ համեմատաբար լավ էին որոշում 100 վանդականոց աղյուսակում կարմիր գույնի կրկնման քանակը (53,3%), քան կանաչինը (44,4%): Հավանաբար՝ կարմիր գույնի պայծառությունը տեսողության խանգարումով երեխաներին թույլ է տալիս տեսողությամբ ավելի լավ ընկալել այն, քան կանաչինը: Այդ մասին են ընդգծում նաև հենց իրենք՝ երեխաները:

Հետաքրքիր է նշել, որ I-IV դասարանների փորձարկվողներից 41,7%-ը, հարյուր վանդականոց աղյուսակում գույների քանակի որոշման ժամանակ սխալվելով, հաճախ նշում էր իրական թվից քիչ պատասխանը: Հավանաբար, ձգտելով ավելի արագ կատարել հանձնարարությունը՝ տեսողության խանգարումով երեխաները բաց էին թողնում գույները:

Այսպես, կարմիր գույնի որոշման դեպքում այդ երեխաները կազմում էին 43,3%, իսկ կանաչի՝ մի փոքր քիչ՝ 40%, այն դեպքում, երբ հարյուր

Հարյուր վանդականոց աղյուսակում թույլ տեսնող երեխաների գույների կրկնման քանակի տեսողական ընկալման ցուցանիշները

Դասարան	Փորձարկվողների քանակ	Գույներ	Ցուցանիշներ								
			Աղյուսակում իրականում կրկնվում են	Նշված է							
				Ճիշտ	%	Իրականից ավել	%	Իրականից քիչ	%	Հրաժարվում են	%
I	17	Կարմիր գույն	20	6	35,29	-	-	10	58,82	1	5,88
		Կանաչ գույն	20	2	11,76	2	11,76	12	70,58	1	5,88
II	20	Կարմիր գույն	20	11	55	-	-	9	45	-	-
		Կանաչ գույն	20	10	50	3	15	7	35	-	-
III	25	Կարմիր գույն	20	14	56	2	8	9	36	-	-
		Կանաչ գույն	20	12	48	5	20	8	32	-	-
IV	28	Կարմիր գույն	20	17	60,71	-	-	11	39,28	-	-
		Կանաչ գույն	20	16	57,14	3	10,71	9	32,1	-	-
Ընդամենը	90	Կարմիր գույն	20	48	53,33	2	2,22	39	43,33	1	1,11
		Կանաչ գույն	20	40	44,44	13	14,44	36	40	1	1,11

վանդականոց աղյուսակում իրական թվից շատ նշում էին միայն 8,3%-ը:

Վերլուծելով ըստ տարիքի տրված հանձնարարության կատարման արդյունքները՝ դժվար չէ նկատել, որ տեսողությամբ համեմատաբար լավ են ընկալում կարմիր և կանաչ գույները IV դասարանի երեխաները. փորձարկվողների 58,9%-ը

ճիշտ են որոշել դրանց քանակը հարյուր վանդականոց աղյուսակում: Իսկ առաջին, երկրորդ, երրորդ դասարաններում այդպիսի երեխաները համապատասխանաբար կազմում էին 23,5%, 52,5%, 52,0%: Այսպես, եթե առաջին դասարանում հարյուր վանդականոց աղյուսակում կարմիր գույնը ճիշտ են որոշել փորձարկվող-

ների 55,3%-ը, ապա կանաչը՝ ընդամենը 11,7%-ը երկրորդ դասարանում, համապատասխանաբար՝ 55%, 50% և այլն:

Այսպիսով, ընդհանրացնելով տվյալ աղյուսակում կարմիր և կանաչ գույների կրկնման քանակի որոշման ցուցանիշները՝ կարելի է ներկայացնել հետևյալ կարևոր եզրահանգումները.

- բացահայտված են I-IV-րդ դասարանների թույլ տեսնող երեխաների գույների տեսողական ընկալման համեմատաբար ցածր հնարավորություններ.
- տեսողության խանգարումով երեխաների տեսողական հնարավորությունները դասարանից դասարան աճում են թռիչքաձև.
- փորձարկվողները համեմատաբար ճիշտ էին որոշում կարմիր, քան կանաչ գույնը.
- 100 վանդականոց աղյուսակում թույլ տեսնող երեխաները հաճախ նշում էին գույների կրկնման իրական թվից պակաս քանակ:

Ուշագրավ է նշել, որ գույների տեսողական ընկալման համեմատությամբ՝ ավելի ցածր հնարավորություններ նկատվում են թվերի, երկրաչափական պատկերների որոշման ժամանակ: Այս դեպքում փորձարկվողների միայն 40%-ը կարողացավ ճիշտ որոշել հարյուր վանդականոց աղյուսակում 1, 5 թվերի կրկնման քանակը, այն դեպքում, երբ 60%-ը սխալվելով նշում էր երբեմն ավել, երբեմն պակաս քանակ, քան իրականում կար (Աղյուսակ 2): Աղյուսակից երևում է, որ փորձարկվողները տեսողականորեն 1 թիվը համեմատաբար ավելի լավ

են ընկալում, քան 5 թիվը:

Այսպես՝ առաջին դեպքում 90 փորձարկվողներից հանձնարարությունը ճիշտ էին կատարել 39 (43,3%), իսկ երկրորդ դեպքում՝ միայն 33 (36,7%) հոգի:

Ինչպես մենք, այնպես էլ իրենք՝ փորձարկվողները, այս երևույթը դժվարանում ենք բացատրել: Հավանաբար մեկ թվանշանի պատկերը հինգի համեմատությամբ պարզ է և տեսողականորեն առավել հեշտ ընկալելի: Հաստատված է նաև, որ ինչպես նախորդ, այնպես էլ այս հանձնարարությունը կատարելիս տեսողության խանգարումով փորձարկվողներն ավելի հաճախ նշում էին թվերի կրկնման իրական քանակից պակաս պատասխանը: Այսպես, երեխաներից միայն 13,9%-ը 100 վանդականոց աղյուսակում 1 և 5 թվերի կրկնման քանակը որոշելիս սխալմամբ նշում էին իրական թվից ավելի պատասխան՝ այն դեպքում, երբ ճիշտ թվից պակաս քանակ ընդգծում էր փորձարկվողների 46%-ից ավելին:

Հետազոտման արդյունքների հետագա վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ հարյուր վանդականոց աղյուսակում թվերի որոշման տեսողական հնարավորությունները տարիքի հետ փոխվում են ոչ միանշանակ: Այսպես, մեկ թվի կրկնման քանակի ճիշտ որոշման ցուցանիշներն առաջինից չորրորդ դասարանում աստիճանաբար աճում են: Առաջին դասարանում այսպիսի երեխաները կազմում են 35,2%, իսկ երկրորդ, երրորդ, չորրորդ դասարաններում այս տոկոսն աճում է մինչև 40%, 44%, և 50%: Այն դեպքում, երբ հինգ թվի կրկն-

Աղյուսակ 2

Հարյուր վանդականոց աղյուսակում թույլ տեսնող երեխաների կողմից մեկ և հինգ թվերի տեսողական ընկալման տարիքային փոփոխությունների ցուցանիշները

Դասարան	Փորձարկվողների թիվ	Թվերը աղյուսակում	Ցուցանիշներ								
			Կրկնման իրական թիվ	Նշված է							
				Ճիշտ	%	Իրականից ավել	%	Իրականից պակաս	%	Հրաժարվում են	%
I	17	մեկ թիվ	13	6	35,29	3	17,64	8	47	-	-
		հինգ թիվ	10	5	29,41	2	11,76	10	58,82	-	-
II	20	մեկ թիվ	13	8	40	5	25	7	35	-	-
		հինգ թիվ	10	5	25	6	30	9	45	-	-
III	25	մեկ թիվ	13	11	44	2	8	12	48	-	-
		հինգ թիվ	10	7	28	5	20	13	52	-	-
IV	28	մեկ թիվ	13	14	50	2	7	12	42	-	-
		հինգ թիվ	10	16	57,14	-	-	12	42,85	-	-
Ընդամենը	90	մեկ թիվ	13	39	43,33	12	13,33	39	43,33	-	-
		հինգ թիվ	10	33	36,66	13	14,44	44	48,88	-	-

ման քանակի որոշման ժամանակ այս ցուցանիշները տարիքի հետ մեկ աճում, մեկ նվազում են: Այսպես, առաջին դասարանում հարյուր

վանդականոց աղյուսակում հինգ թվի կրկնման քանակը ճիշտ որոշեցին փորձարկվողների 29,4%-ը: Երկրորդ դասարանում այս երեխաների

թիվը մի փոքր նվազում է: Երրորդ դասարանում այդ թիվը որոշակիորեն աճում է, չորրորդ դասարանում հանձնարարությունը ճիշտ կատարողների քանակն արդեն կազմում է փորձարկվողների 57%-ը:

Այսպիսով, ընդհանրացնելով տվյալ հանձնարարության կատարման արդյունքները՝ կարելի է նշել՝

- բացահայտված է, որ տեսողության հետ կապված հանձնարարության կատարման ժամանակ, հետազոտվողները նշում էին իրական թվից պակաս քանակ:

Մեզ հետաքրքրում էր, թե փորձարկվողները տեսողականորեն ինչպես կընկալեն տարբեր երկրաչափական պատկերները: Վերլուծելով հերթական հանձնարարության արդյունքները (որոշել հարյուր վանդականոց աղյուսակում շրջանի և եռանկյունու կրկնման քանակը)՝ հնարավոր է նկատել, որ երկրաչափական այդ պատկերներն ավելի դժվար էին տեսողականորեն ընկալվում, քան նախորդ հանձնարարությունների ժամանակ: Այսպես՝ 90 փորձարկվողներից միայն 35,6%-ը կարողացավ ճիշտ որոշել երկրաչափական պատկերների կրկնման քանակը: Նրանցից 64%-ից ավելին սխալվում էր (Աղյուսակ 3): Աղյուսակից երևում է, որ այստեղ նույնպես, ինչպես նախորդ հանձնարարություններում, փորձարկվողները սխալմամբ հաճախ ավելի քիչ քանակ էին նշում, քան կար իրականում:

Հետաքրքիր է նշել, որ թույլ տեսողողների համար տվյալ հանձնարարության կատարման դեպքում սկզբունքային նշանակություն չունեցող առաջարկվող պատկերը եռանկյուն

է, թե՛ կլոր: Այս դեպքում փորձարկվողները դրսևորեցին գրեթե միանման՝ ցածր տեսողական հնարավորություններ: 90 փորձարկվողներից միայն 32-ը (35,6%) ճիշտ որոշեց դրանց կրկնման քանակը: Վերլուծելով հետազոտման արդյունքներն ըստ տարիքի՝ դժվար չէ նկատել, որ դրանք, ինչպես նախորդ հանձնարարություններում, համեմատաբար աճում են դասարանից դասարան: Այսպես, եթե հարյուր վանդականոց աղյուսակում շրջանի կրկնման քանակի որոշման դեպքում առաջին դասարանում հանձնարարությունները ճիշտ կատարել էին փորձարկվողների 23,5%-ը, ապա չորրորդ դասարանում այդպիսի երեխաների թիվը հասնում է 46,4%-ի: Նման պատկեր է նկատվում նաև հարյուր վանդականոց աղյուսակում եռանկյան կրկնման քանակի որոշման ժամանակ: Հարյուր վանդականոց աղյուսակում շրջանի տեսողական ընկալման աճն առավել արտահայտված չէ, քան եռանկյան որոշման դեպքում: Միաժամանակ կարևոր է նկատել, որ չնայած ուսումնասիրվող ցուցանիշները դասարանից դասարան համեմատաբար աճում են, սակայն, այնուամենայնիվ, չորրորդ դասարանում դրանք մնում են ցածր:

Ինչպես ցույց են տալիս փորձարարական տվյալները, հետազոտվողների 65%-ը չկարողացավ ճիշտ կատարել տվյալ հանձնարարությունը, ինչը նույնպես վկայում է 1-4-րդ դասարաններում սովորող թույլ տեսողող երեխաների տեսողական ընկալման զարգացման ցածր մակարդակի մասին:

Աղյուսակ 3

Հարյուր վանդականոց աղյուսակում թույլ տեսնող երեխաների կողմից շրջանի և եռանկյան կրկնման քանակի տեսողական ընկալման ցուցանիշները

սարան	Փորձարկվողների թիվը	Աղյուսակում երկրաչափական մարմինների պատկերները	Ցուցանիշներ								
			Աղյուսակում իրական թիվը	Նշված է							
				Ճիշտ	%	Իրականից ավել	%	Իրականից պակաս	%	Հրաժարվում են	%
I	17	շրջան	23	4	23,52	5	29,41	3	17,64	5	29,41
		եռանկյուն	21	5	29,41	4	23,52	3	17,64	5	29,41
II	20	շրջան	23	5	25	7	35	8	40	-	-
		եռանկյուն	21	6	30	4	20	10	50	-	-
III	25	շրջան	23	10	40	3	12	12	48	-	-
		եռանկյուն	21	9	36	2	8	14	56	-	-
IV	28	շրջան	23	13	46,42	5	17,85	10	35,71	-	-
		եռանկյուն	21	12	42,85	4	14,28	12	42,85	-	-
Ընդամենը	90	շրջան	23	32	35,55	20	22,22	33	36,66	5	5,55
		եռանկյուն	21	32	35,55	14	15,55	39	43,33	5	5,55

Այսպիսով, վերը նշված արդյունքները թույլ են տալիս եզրակացնել՝

- հետազոտվողների կողմից համեմատաբար ավելի վատ են ընկալվում երկրաչափական պատկերները, քան գույները և թվերը,
- թեև դասարանից դասարան աճում է երկրաչափական պատկերների տեսողական ընկալման մակարդակը, սակայն, միևնույն է, այն գտնվում է ցածր մակարդակի վրա:

Այսպիսով, անցկացված հետազոտության արդյունքները վկայում են թույլ տեսնող երեխաների տեսողական ընկալման ցածր հնարավորությունների մասին: Փորձարկվողների գերակշիռ մեծամասնությունը չկարողացավ ճիշտ որոշել հարյուր վանդականոց աղյուսակում առաջարկված գույների և առարկաների կրկնման քանակը:

Պարզված է նաև, որ այդ երեխա-

ները համեմատաբար լավ էին ընկալում հարյուր վանդականոց աղյուսակում գույների կրկնման քանակը, քան թվերինը և երկրաչափական պատկերներինը: Թեև տեսողական ընկալման զարգացման մակարդակն ըստ տարիքի որոշակիորեն աճում է, միևնույն է՝ նույնիսկ չորրորդ դասարանում այն մնում է շատ ցածր, ինչը, բնականաբար, բացասաբար է անդրադառնում թույլ տեսնողներին:

որի խաղային, ուսումնական, աշխատանքային և գործունեության այլ ձևերի վրա: Տվյալ համակազմի երեխաների համար հատուկ մանկավարժական մոտեցումների, խաղերի ու խաղային վարժությունների մշակումը կնպաստի տեսողական ընկալման զարգացմանը: Այս հետազոտության արդյունքները որոշեցին մեր հետագա գիտական մշակումների հիմնական ուղղությունը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Մարության Մ.Կ., Թույլ տեսնող երեխաների տեսողական ընկալման զարգացման հատուկ խաղեր, խաղային վարժություններ և հանձնարարություններ, Ուսումնամեթոդական ձեռնարկ, Զանգակ-97, Երևան, 2012, - 40 էջ:

2. Григорьева Л.П., Сташевский С.В. Основные методы развития зрительного восприятия у детей с нарушением зрения. – М., Педагогика. – 1990. – 58 с.

3. Земцова М.И. Некоторые особенности психического развития детей с нарушением зрения // Дети с глубокими нарушениями зрения / Под ред. Земцовой М.И., Каплан А.И., Певзнер М.С./ – М., 1967, с.24-48.

4. Плаксина Л.И. Развитие зрительного восприятия у детей с нарушениями зрения в процессе обучения математике. – Калуга; Издательство <Адель>, 1980. 118с.

РЕЗЮМЕ

ИССЛЕДОВАНИЕ УРОВНЯ РАЗВИТИЯ ЗРИТЕЛЬНОГО ВОСПРИЯТИЯ У СЛАБОВИДЯЩИХ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

М.К.Марутян

доцент кафедры специальной педагогики и психологии Армянского государственного педагогического университета имени Хачатуря Абовяна, кандидат педагогических наук, заместитель декана факультета специального образования

В статье анализируются результаты исследования уровня развития зри-

тельного восприятия у слабовидящих школьников I-IV классов.

SUMMARY

**RESEARCH OF A LEVEL OF THE DEVELOPMENT OF VISUAL PERCEPTION AT THE
VISUALLY IMPAIRED YOUNGER STUDENTS**

M.K.Marutyan

Associate professor in Chair of Special Pedagogy and Psychology, Khachatur Abovyan Armenian State Pedagogical University, Candidate of Pedagogical Sciences, Vice- dean of the faculty of Special education

In the article are analyzed results of research of a level of visual perception at visually impaired school students of the I-IV classes.